

A nyár anatómiája

Bányai János

Ákos levele

Tópart, terasz, dél felé; péntek

(Itt, a terasz előtt néhány csenevész fenyő szabályos háromszöget alkot. Arnyékuk nincs.)

Kopár, színpompás, mozdulatlan, mégis közvetlenül megkapó, fényes mediterrán. Talán éppen ezt a szenvedést kerestem, ezt a fájó gyönyört, e nap alatt; egy ilyen metafizikus, áldott nyarat. Valóban, engem mindig szent megdöbbenéssel töltött el minden nyár, minden eddigi nyaram, de sohasem tudtam, nem mertem bevallani magamnak, hogy az álarc magam vagyok; magam vagyok az, aki nem meri teljes tisztaságában jelfogni, megismerni azt a nyarat, melyet szenvedélyesen, fájdalmasan szeret.

Ha feltételeznék egy másik nyarat, akkor bizonyosan szabadulni kívánnék ettől, tehát megteremthetném magamnak a menekülés lehetőségét. A remény körében való elvonatkoztatás azonban nagyon veszedelmes. A másik nyár, mert bizonyosan lehetőséget biztosít a szabadulásra, a remény felé vezérel. A remény már majdnem jelenvaló, kézzelfogható, majdnem reális. Tehát ez a pillanat, ez a nyár, ez a rőt, veszedelmes nyár csupán a másik nyár, a lehető nyár ellentéte; azonban ez, a legtisztább, legmélyebb, mértéktelen — annyira intenzív, hogy szépségével öli meg valóságos ellentétét: látszattá teszi. Nincs most már egyetlen mértéktartó remény-elv sem, még oly szürke erkölcs-doktríná sincs, mely esetleg feltárhathatna valami belső, mindig kötelező és elmaradhatatlan gondolati ritust.

A nyarat kísérlem meg így tagadni, hogy később biztosítam magamnak a születés, a feltámadás szertartás nélküli tartalmát.

A gondolat megtorpan e sajátos mozdulatlanság előtt: a fenyőháromszög, matematikai szigorral, mértéktartó gondolkodásra kényszerítene, ha

a nap nem tette volna olyan siralmassá. Az egyetlen, örökös, bár nem mindig tudatos gondolat a halál. Minden más sokkal inkább függő, sokkal inkább viszonylagos. A halál a gondolkodás legmélyebb tartalma: „bölcselkedni annyit tesz, mint megtanulni meghalni” — írta legszebb esszéje fölé a cicerói gondolatot Michel de Montaigne. Megközelíteni a megmentő gondolatot, melyet élcetörömnök neveznek, melyet mintegy valóságos célt és kényszerű mítoszt minden időkbén mindennél elsőlegesebbnek, fontosabbnak fognak fel, bizonyosan csak a gondolkodás, tehát az ember lényé és a tárgyak, dolgok közötti viszony felismerési színvonalra emelése s egyúttal teljes, totális egésszé, de nem egyértelművé formálása fellételezheti. Ez azt jelenti, hogy felmérve minden súlyos megfélemlítést, megvetéssel vetjük magunkat az „életöröm” csodás, szükséges mocskosságába, hogy megismerjük, gondolkodva, a legszigorúbb józanság és ridegység árán a halált, hogy újra, mintegy megedzeten és előtételék nélkül még nagyobb erővel kóstoljunk bele a mérges, de természetes „életörömbe”. A halál jelenléte tehát minden pillanatban a józanság, a gondolkodás, a tiszta feltétele.

Ez a forró mozdulatlanság nem követeli meg, hogy teljesen tudatosan, minden álomlátó éberség nélkül közelítsük meg a gondolkodás hatalmát; megköveteli azonban, hogy egyetlen gondolat mindig velünk legyen, mindig kényszerítsen; mindezt tudatunk teljes gazdagságával: a halál. A halál nem fordul önmaga felé, nem úgy nyilvánul meg, mint mértékelen szakadék, mint hűvös, fanyar mélyedés, hanem mint tiszta értelmi valóság, melyet nem bolygathatnak meg üres eufemizmusok. A halál tehát megköveteli, hogy ne törődjünk a körmönfont mérgekkel, hogy ne törődjünk a meghalás lehetőségével, csupán magunk mellett érezzük mint természetes kísérőnket, mint természetadta társunkat (a természet öröme tanít bennünket).

A halál betöltetlen, meg-nem-alkotott szükség-érzet. Ezért magyarázott minden öngyilkosság. Sem guávaság, sem pedig bátorság nem jellemzi az öngyilkosjelöltet: az öngyilkosság, mint esemény, mint történés, mozgás az objektális, belső idő-izonyt megszüntető, megvető tudat felé. Az öngyilkos vagy aláveti magát ennek a tudatos törvényszerűségnek, vagy nem. Ha felismeri a halál praktikumát, akkor, minden bizonnyal, megvetett minden külső okot, minden guávaságra vagy bátorságra tetté nyilvánított látszatot: a tudatos eltávolodás, a tárgyak hatalmától (nyűgétől!) való szabadulás egy időben szembe fordulás is a tárgyakkal, tehát ellentmondásos megközelítése a tárgyaknak. A halál mint megfoghatóvá nem válható szükségérzet, mint a negatív beteljesülés kényszerűsége, mert tárgyi fogalommal nem egyeztethető, a misztifikáció színvonalára süllyedhet. A halál nem alkotás, a halál belső eredménnyel, belső minőséggel, a tudatosság teszi minden korban, minden időben, minden viszonyban közvetlenné. Hogy mégis ellenpontia minden alkotásnak, azt csupán potenciális minősége érzékelteti: önmagába foglal két ellentétet, két pólust, az alkotást és a rombolást. S mert az alkotás mint bevezített cselekvés, mint eredmény mindenkor tárgyi látszatban adott, tehát reális, konkrét (itt nincs szó a pozitív és negatív előjelű alkotásról!) alapján véve már eleve össze-sűríti, összefoglalja, meateremti az ellentétek egységét. Bizonyos azonban, hogy az alkotás, mert ellentéte a halálnak, mert, mint rámutattunk, első-sorban tárgyi minőség, s másodsorban mint dolog állandó érvényű, csupán (de talán ez a legfőbb) jelentése szűkül vagy bővül: a mű mint állandósult, megkövesedett tárgyi látszat állandó változásnak van aláveteve: az idő követeli meg jelentésének módosulását, jelentésének alakulását, fejlődését. A halál pedig mint tudat, tehát bizonyos értelemben beteljesülés, még ha nincs is tárgyi jelentősége, metafizikus. Olyan kép, melyet nem tépázhat

meg az idő, melyet nem alakíthat, nem formálhat az idő. A halál és az alkotás közötti legmélyebb ellentét éppen itt van.

Az öngyilkosság tehát választás a két ellentét között. A választás azonban nem lehet kizárólagos: mindig megőrzi az ellentéteket, bár az egyiket előtérbe helyezi, az egyiknek elsőbbségi jogot kölcsönöz. Hogy hogyan él ezzel a joggal az öngyilkosjelölt, hogy hogyan követi a belső kényszerűségüül választott tartalmat, az az egyetlen lehető pont, melyet külső szempontok is magyarázhatnak, melyet külső szempontok is letisztázhatnak.

Szinte megdöbbenő, hogy ez a nyár ilyen gondolatokat kelt. Csupán a sejtés, nem a véletlen, nem a váratlan, nem a tudattalan sejtés magyarázza ezt a gondolatsort, hanem a másik nyár konkrét sejtése ebben a nyárban. Nem misztifikálom a nyarat, hiszen ezekben a mondatokban legszilajabbul éppen a misztifikálástól menekülök. Semmi szertartásfélét nem találok ebben a lassú, mégis lendületes, ebben a csodás, kopár, mégis színpompás nyári órában; előttem a csenevész fenyők mintha más irányba vetnék már alig látható (az imént még egyáltalán nem is láthattam) árnyékukat: a háromszög azonban tökéletes. Matematikai képletekben kellene gondolkodni, a belső, kényszerű, logikailag determinált, bár mégis az imagináció hatalmával élő gondolatsor helyett a matematika tisztaságát, nyilvánvalóságát kellene felvetni; nincs azonban más lehetőség: az, amit a nyár megkövetel magának, azt az áldozatot, a remény tárgyiaságát, előbb fel kell tární, előbb ellenőrizni kell, s csak azután lehet felkínálni, mély hódolattal, mint áldozati ajándékot.

Előttem mintha port verne fel a nyári nap: vékony sugárban emelkedik a porszemek sokasága a nap felé (útját nem követem, inkább a napban okát keresem).

*

Később, már jóval a délutáni órák után, amikor már mozdulni látszott a nyár, amikor már a tó felől tarka fürdőkabátos mosolyok közeledtek a terasz felé, szörnyű fejfájás ragadta el tőlem az életes mozgás élvezésének örömét. Ebben a pillanatban fedeztem fel azon a helyen, ahol a por ékelődött a napsugarak rendszerébe egy megtépázott, sárga, rút pillét. A pillétől, a nyár, a nap életét kérte.

Megkapta.

Utólagos bejegyzés

A mitológia minden tekintetben elvonatkoztatás: realitását csak az érzések szintézisében őrizte meg, ez azonban minden tekintetben emberi tartalomnak tünteti fel. Az embertelen nem magában az elvonatkoztatottban, nem magában az emberi semmibebevételében, hanem mintegy új tartalom megdöbbenő jelenében nyilvánul meg. Ez az új tartalom minőségileg egyenértékű, művészileg pedig azonos az öröm igazán emberi tartalmával. A mitológiát ezzel nem mentjük legszembetűnőbb erkölcsi bűnében, az ember embertelenné degradálásában, az embert függőségi viszonyba helyezésében, csupán a misztifikáló tendenciák ellentétjét tüntetjük fel. S ezt nem színpompás környezetben tesszük, nem követeljük meg a komolytalan ragyogását. Fontos módszertani kérdés a színek megismerése, de hatalmuk feltüntetésének elkerülése is: „Alles, was nicht Menschheit ist, ist zufällig an den Menschen.” (Schiller)

A levél sohasem indult útra: nem gondolhat tehát senki sem áruulásra; a végzetes csönd hatalma a kétely; beteljesülése a halál és az alkotás egysége.

Zárójeles rész

A harmadik, akihez a levél szól, minden bizonnyal nem kigondolt személy; hogy mégis, mindvégig ismeretlen maradt, sőt a levél egyetlen mondata sem szólt kizárólag hozzá, tehát a levélforma közvetlensége megcsorbul, az bizonyosan csak az általános mint nehezebb, de ugyanakkor sokkal több, nagyobb lehetőséget nyújtó közlési módszer felülkerekedése egy alapjában mégis következetesen valóságos, tehát értelmes, de ugyanakkor csak két személy viszonyában teljes kommunikatív módszeren. A harmadik személy tehát ugyanaz lehet, mint aki a levelet írta. Ezért maradt a levél ismeretlen.

Játék

Zene

Ernő: Milyen fényes foga van a napnak.

Ákos: Agyara.

Ernő: Nem!

Ákos: Veszedelmes?

Ernő: Nem! Csupán fényes, átlátszó, csillogó.

Ákos: Ismét álmodtál. Minden reggel így ébredsz. Az álomképek egész sorával.

Ernő: Nem, ez tiszta valóság: nézd, ott, az omladozó, gyöngéd kastélytorony felett milyen színtelen ragyogásban, milyen egészségesen feszül a távoli hegyekbe a nap foga. Nézd, valóban foga van a napnak.

Ákos: Gondolj másra. Már csak néhány napunk van. Hamarosan visszaindulunk.

Ernő: Mintha minden reggel ilyen lett volna.

Ákos: Tévedsz!

Ernő: Salome foga is így ragyoghat. Ilyen végtelen tisztaságban. Örökös fényben.

Ákos: Ma is olvasni akarsz?

Ernő: Nem, sétálni megyek!

Ákos: Máris indulsz?

Ernő: Igen.

Zene

Ernő: Hat lépcsőfok. Utána száz méternyi homok, s akkor a tó. Nincs más választás, lépni kell. Valóban, a lépcsőkön túl most kisebb a homokpart, talán azért, mert balra néztem és ott a derékszögű háromszögben vérpíros virágvonal: kezdete nincs, folytatólagos, mint a kör. Végtelen. Indulni kell? Balra, a virág-háromszög felé: középen száraz pázsit: a nap égette meg. Lassan a homokpart közeledik. Talán elnyelte volna már a szürke szemcsék drágaköves lánc, ha nem védelmezné, csak úgy, mellékesen, a virág-háromszög. Valaki közeledik a tó felől. Indulni kell: ha így, ilyen határozatlan, majdnem természet-

ellenes mozdulatlanságban lát, még rosszat sejteth. A nap, ez a ragyogó Sódoma-lány azonban pontot tett minden mozdulatra. Milyen könnyedén jár a homokban: lépte nyomát, ahogy fölemeli lábát, mindjárt eltemeti a titokzatos szürke forróság. Lassan közeledik: ideje volna már másfelé nézni, unott érdeklődéssel figyelni talán a háromszög virágait: de nincs értelme. Sódoma lánya ez, a nap virága. Mekkülni? Salome bűnét vetni az ismeretlenre? Van értelme ebben a teljes, üveg-tiszta délelőttben bosszúra gondolni? Van értelme? Salome bűne nem veszedelmes, csupán nyűgös emlék. Mégis... Hat lépéscsöfök. Száz méternyi homokpart. Azután a tó. Kék, mint Salome minden éjszakája. Nem, nem mozdulhatok. A fény aligha válhat láthatóvá ma délelőtt: az a papírsárkány ott a kastély felett nevetséges ármányteknit csupán — eddig minden délelőtt megrémített — a végzet hazug kígyómarása. Nem, nem érthetem: már vörös bíborba borult előttem a homokpart. Így kezdődhet az ítékezés: kié lesz, végül is, ebben a szörnyű délelőttben, Salome bűne? A bírakat nem lehet megvesztegetni. Önféjük, önféjük, mint a nyári nap itt a légmágasabb lépéscsöfökon. A vörös virág-háromszög is meghajol a végtelen délelőtti hőség terhe alatt. Seholy árnyék. Seholy.

Szünet.

Elhaladt: milyen egyszerűen megoldódott minden. S mihez kezdjek most? Azt sem érthetem már, miért kívántam, hogy mindez ilyen rövid ideig tartson. Most már igazán mozdulni kell. Eljutni a tóig. Aztán ismét lesz valami értelme a napnak: a tó partjáról már idelátszik a Kígyóhát szigete. Ott már minden végérvényesen értelmes: hús, mint a tó vize, melynek termése az a sziklahalmaz, ahol mérgekígyók tanúznak és egy búsbundájú vad kos: a Kígyóhát. Sokan eljutottak már arra a szigetre — így mesélik — a duhaj, vad kos vonzotta őket, de csodás kis veszedelem-kígyó kacsajon kívül semmit sem lettek ott. Talán az a kos is Sódoma lánya, Salome, bűnéhez tartozik?

Zene

Ákos: Hamar visszajöttél.

Ernő: Bűnre csábítottak.

Ákos: Megbántott valaki?

Ernő: Igen, a nap... És a sárkány. A kastély fölött. *(Szünet)*. Volna kedved a kastélyig sétálni? Ott hús árnyékot vetnek a fenyők. S a zöld pázsit tavaszként árnit. Ha van kedved, induljunk el.

Ákos: Sokáig tartana. Levelet írok.

Ernő: Levelet?

Ákos: Nincs más választásom: valahogyan meg kell előznom a félelmet. Nem marad más hátra, mint levelet írni. Ez a legjobb választás.

Ernő: Már nem érhet ide a válasz.

Ákos: Gondolod, szükség van válaszra is?

Ernő: Félek, nem ismered majd fel, máskor, később, emlékedben, egy fanyar álom után, vagy szüntelen bolyongás közben ezt a napot. Ezt a vasagyarú, tiszta napot. Az értelem lehet csak ilyen tiszta. Az értelem határán azonban minden összeroppan. Csak addig veszedelmes eljutni. Hagyd a levelet most. Nézz a kastély felé: ott, az omladozó falak mélyén angyalok laknak. Ez metafizika. A tető alatt bőregerek. Ez valóság. Mondd, te félsz a bőregerektől?

Ákos: Éjjel?

Ernő: Hagyd, másra gondoltam. Talán rosszul fejeztem ki magam: a bőregerek minden hajnalban felkötik magukat. S így lógnak egész nap.

Nem tudom tovább. Nem emlékszem már, hogy mit mondott még a tanítónk. Talán messzire jutottam attól az ósztól, amikor a bőregerekről beszélt, s amikor olyan végtelen, bizarr, lidérces álmaim voltak: akkor még féltem a bőregerektől. Nagyon, el sem mondhatom, mennyire, hiszen minden álmotól féltem akkor.

Ákos: Ezért kérdezted, hogy félek-e a bőregerektől?

Ernő: Igen.

Ákos: Ha ilyen időben meghatározott viszony fűzne, emlék, még ha álom-émlék is, a bőregerekhez, akkor...

Ernő: *(nevetve félbeszakítja)*: Jól mondtad, de nem fontos befejezned. Tudom, sohasem álmodtál még.

Ákos: Gondolod ez nem nagyon rossz jel?

Ernő: Nem, semmit sem gondolok. Mikor fejezed be a levelet?

Ákos: Azonnal.

Ernő: Felolvasod?

Ákos: Nem.

Ernő: Miért nem? Éppen érdekel, hogy mit mondasz erről a bűnös nyárról.

Ákos: Kinevetsz?

Ernő: Ó, nem, távol áll tőlem... Miért is, hiszen mindez annyira szép, tiszta, ragyogó — nevetni rajta, milyen vulgáris, otromba, mennyire buta és fölösleges lenne.

Ákos: Akarod, hogy elmenjünk a kastélyhoz?

Ernő: Igen.

Ákos: Nem félsz?

Ernő: Mitől félnék?!

Ákos: Tudod, mit meséltek mielőtt ide jöttünk?

Ernő: Tudom, de nem érdekel.

Ákos: Megvárjuk, míg leeresztik a sárkányt, vagy azonnal indulunk?

Ernő: Mindegy, nem?

Ákos: Ó, mégis, nagyon fontos, hogy döntsünk. Hogy elhatározzuk, így és így. Utána könnyebb lesz talán megközelíteni a kastélyt.

Ernő: És ha börtönbe vetnek bennünket?

Ákos: Az elhatározás miatt?

Ernő: Igen. Így azt mondhatjuk, hogy csak zöldkalapos, fényképezőgép-es turista-szemponatok vezéreltek bennünket.

Ákos: Mindegy, dönteni kell.

Ernő: Induljunk már.

Ákos: Igen...

Halk zene, mely tovább tart, mint az eddigi közjátékok.

Ákos: Lakoma, látod?

Ernő: Mit?

Ákos: Lakoma.

Ernő: Az fácánsült?

Ákos: Nem láttam még fácánsültet.

Ernő: De az valószínűleg fácánsült.

Ákos: Fagyalt.

Ernő: Jeges narancsszörp.

Ákos: Csodás csillogású fehér bor.

Ernő: Nézd, ott a fenyőn madárfészek.

Ákos: Vigyázz, jön valaki!

A benti hangok kihallatszanak: kissé ércesen távolról.

Első hang: Uraim ez a nyár a tökéletes példája a jámbor hit csodás egyszerűségének. Nap, nap, áldott nap. Igyunk a nap tisztaságára. E nyár csodás fényére.

Melita: Valaki jár kinn!

Első hang: Senki, emeld poharad, Melita, kedves.

Melita: Valaki hallgatózik.

Első hang: Senki sem meri megközelíteni a kastélyt. Az a szemfényvesztő mese a napi sajtóban a kastély kísérteties voltáról, eredményes és hasznos volt. Senki sem lehet kinn. Emeld nyugodtan poharad, Melita.

Melita: Valami neszt hallok.

Első hang: Nem várhatok tovább.

Második hang: Igyunk hát, a nap tisztaságára.

Első hang: Melita nélkül?

Második hang: Igen.

Melita: Valaki jár kinn.

Női hang: Talán vihar készül.

Melita: A sárkány is lezuhant ma délelőtt.

Első hang: Nem várhatok tovább. Melita, parancsolom, emeld poharad a nap tisztaságára.

Melita: Jól mondták, vihar készül. Itt benn fojtó hőség van. Kimegyek, talán a fenyők alatt könnyebb a levegő.

Első hang: S a poharad?

Melita: Rosszul érzem magam, nem maradhatok tovább. Ilyen páras hőség.

Első hang: Menj, menj csak, rossz lány.

Ismét kinn a kertben: néha madárcsicsergés.

Ákos: Jön, látod?

Ernő: Ó, ismerem, jól ismerem...

Ákos: Sohasem láttad még.

Ernő: Ma délelőtt láttam a parton. Egy órával ezelőtt.

Ákos: Semmit sem szóltál róla.

Ernő: Semmit sem gondoltam.

Ákos: Meglátott bennünket.

Ernő: Csak engem.

Ákos: Bujj le a bokor mögé.

Ernő: Nem lehet. Hív. Figyeld a szemét: megrémült; elvörösödött az arca, olyan mint a lebukó nap. Hív. Látod? Most már nem bújhatok le. Oda kell mennem. Nem várhatok tovább. Figyeld a tekintetét. Milyen mozdulattal néz felém: szeme sem rebben, csak arcszíne változik ritmusosan. Milyen csodás értelmi rend van arca ritmusában. Már majdnem végzetes. Nem is tudom, hogyan születetett valaki ilyen csodás renddel a szemében. Ó, ne, ne félj, ő nem ejtethet foglyul. Nincs annyi ereje. Illetve, erősebb vagyok tőle. Nem is gondolhat arra, hogy foglyul ejtsen. Ne, ne izgulj miattam: indulj el valamerre, ha még mozdulni tudsz. Menjek veled? Nincs értelme: ma már másodszer látom Sodoma lányát. Nincs más választásom, mint megközelíteni. Azt gondold, hogy megvet, amiért ilyen bátran, ilyen félreérthetetlenül csak egyetlen ok miatt akarok hozzá közeledni? Értelme miatt. Azért, mert valóban igaz, mert csodás nézése

ma már másodszer ígéz meg. Előbb nem is gondoltam rá. Előbb egészen mellékes volt, most meg, hatalmas sebességgel testem magvába vágódott, ékelődött ez az ígélet. Nem, nem indulhatok el veled, most valóban itt kell maradnom.

A hangok ismét bentről hallatszanak, úgy mint az imént.

Első hang: Merre van Melita? Keressétek meg.
Női hang: A fenyő alatt ül. Mozdulatlanul.
Első hang: Már a harmadik poharat ürítem nélküle.
Női hang: Valakit vár.
Első hang: Kit várhat? (*Nevet*). Hívjátok be.
Női hang: Főlöské, úgy sem jön be.
Első hang: Vigyétek ki neki ezt a poharat. Mondjátok, minden csepp fehér bor csodás fekete szeme tüzéért lobog bennem...
Női hang: Nagy ez a pohár.
Első hang: Az ő szeme fényének sok bor sem elég.
Női hang: Mit mondjak még?
Első hang: Semmit. Vidd már. Ó, ne, ne. Mondd még azt, hogy látni akarom ajka kék szedrének színét e pohár szélén.
Női hang: De mégis...
Első hang: Ne lepődj meg. Tegyel mindent úgy, ahogy mondtam.
Női hang: Választ hozzak, vagy vele maradjak?
Első hang: A válasz, szóban, főlöské.

Rövid szünet; ismét zene; ismét bentről.

Első hang: Valaki mégis jár ott kinn. Már én is, mint Melita, félek. Valami neszt hallok. Nem, nem mehetek az ablakig. Melita azt hinné, őt figyelem. Semmiről sem szabad tudnia. Talán ma délután, fürdés közben, megtudhat majd mindent. Akkor már nem is lepődhet meg. Ó, most pihenni kellene, hogy délután, fürdés közben, erősebb legyek. Megyek. Melita felett ne örködjön senki.

Rövid szünet; kinn, ismét madarak hangja.

Ákos: Meglátanak, észrevesznek. Valaki jön. Poharat hoz.
Ernő: Mellékes.
Ákos: Rád nézett, kicsőpent a bora.
Ernő: Szomjas vagyok.
Ákos: Bújj el.
Ernő: Valóban szomjas vagyok, még a földről is felszívnam azt a csöppnyi bort.
Ákos: Bújj le.
Ernő: Szomjas vagyok. Ő még mindig csak felém néz. Nem is érdekli az, aki a bort hozta. Figyeld, csak engem néz. Semmi más nem érdekli. Te menekülj, ha félsz.
Ákos: Nem mehetek, akkor engem is észrevesznek.
Ernő: Mindez sokkal egyszerűbb.
Ákos: Nem hiszem.
Ernő: Miért nem beszélsz hangosan? Talán már hangodtól is félsz? Mondd ki amit gondolsz, legjobb, ha megvetnek érte. Utána sokkal könnyebb lesz számodra megszabadulni az igazságtól. Más igazat ke-

resni. Mi köze van, s mi köze is lehet az igazságnak ahhoz, hogy ez a lány hív engem? Csak másodfokú, ha nagyon akarod. A másodfok engem nem érdekel. Nézz most rám: találsz rajtam valami változást? Ne félj. Nyugodtan nézz rám, s mondd, megváltoztam?

Ákos: Nem!

Ernő: Látod, ez a legfontosabb. Én jól tudom, bizonyosan tudom, hogy megváltoztam, hasznosan változtam meg, egyszerűen — ez az én igazságom számodra hazug, mert nem láthatod.

Ákos: De gondolhatom.

Ernő: Miért ámitod magad?

Ákos: Vigyázz, az aki a pohart hozta, rád mutat.

Ernő: S ő nem iszik a pohárból. Tudtam, hogy nem ihat abból a borból. Nem ihat, mert én vagyok szomjas.

Ákos: Megörültél? Nézd, hogy magyaráz az, aki a poharat hozta.

Ernő: Félsz?

Ákos: Igen.

Ernő: Még nem ért meg az alma: almát lopni nem jöhettünk. A cseresznye már leért.

Ákos: A pázsitot tapossuk.

Ernő: Utána jobban nő majd.

Ákos: Hagyd most, mozdulj már valamerre. Menj oda hozzá, kérj bort, ha szomjas vagy. Ha nem indulsz, akkor, hidd el, legjobb, ha elmegyünk.

Ernő: Szökjünk?

Ákos: Nem, miért szöknénk.

Ernő: Nem gondolod, hogy fölösleges odamenni, hiszen hív?

Ákos: Semmit sem gondolok. Menjünk.

Ernő: Jó, menjünk.

Elindulnak, léptek a homokban, madarak hangja, zene nélkül; néhány pillanat múlva valaki fut utánuk.

Ákos: Fut valaki utánunk.

Ernő: Igen.

Ákos: Ne nézz hátra.

Női hang (lihegve): Várjanak... várjanak...

Ernő: Álljunk meg.

Ákos: Én nem állhatok meg, te maradj.

Ernő: Ha utolérek, majd elolvasod a levelet.

Ákos: Igen, de siess.

Női hang (lihegve): Melita kérdezi, nem szomjas?

Ernő: Melita?

Női hang: Igen.

Ernő: Szomjas vagyok.

Női hang: Akkor semmi...

Ernő: Rendben van, akkor semmi. Ha ittam, újra találkozunk. Melita, Melita a neve?

Női hang: Igen, Melita.

Ernő: Akkor semmi.

Női hang: Igen, semmi. Melita csak annyit óhajtott megtudni, hogy valóban szomjas-e.

Ernő: Nagyon szomjas vagyok.

Női hang: Akkor semmi...

Ernő: Persze, akkor semmi. Mondd meg Melitának, hogy szomjas vagyok. Más semmit. Csak ez érdekelte.

Hoszabb szünet, zene, csend; először úgy tűnik fel, Ákos egyedül van, de később már Ernőhöz beszél.

Ákos: Szeles idő lesz délutánra. Be kell majd csukni az ablakot. A szél itt mindig ádáz dühvel hordja a homokot. Nem gondolod, Ernő, hogy hamarosan el kell majd utaznunk? Ugy mondták, emiékszel, mielőtt ide jöttünk, hogy mire megjön a szeles idő, elviselhetetlen lesz itt. Azt mondják, — ezt a faluban hallottam, amikor virágot kerestem, de ez mellékes —, hogy a szeles idő kezdetén egy zárt fekete autó érkezik majd a kastélyba — senki sem tudja, hogy ki jön azzal az autóval. A kastélyban aztán minden éjjel sokáig világosság lesz. Lebegő gyertyafény. Még a legerősebb szél, a durva, északi kígyó-márás, ahogyan itt nevezik, még az sem tudja eloltani a gyertyafényt. Nem gondoltál még arra, hogy itt az emberek mindent ebben a kísérteties gyertyafényben látnak? Gondolj a Kígyó-hát egyetlen lakójára, a vastagbundájú kosra. Csak azt nem értem még, hogy az a vastagbundájú kos hogyan tudja elviselni ezt a borzasztó hőséget, és miért nem fél attól a rengeteg kis mérgeškígyótól. Gondoltál már arra, hogy ez a hőség néha talán tönkre is teheti ezeket az embereket? Ez a szörnyű, tiszta hőség. Mondd, az a fekete autó hozhatja az itteni emberek csodás, lidérces tekintetét, vagy ez a szürke, durva, örökös kő-látomás teszi őket kísértet-félfökké? Nem tudom miért, de néha úgy érzem, nagyon könnyen hozzájuk lehet hasonlítani. Lassan mi is hozzájuk hasonlókká válunk. Nem tudom, hogy mit mesélhetek el majd otthon mindebből. Azt mondhatják, hogy átaludtam ezt a nyarat, hogy mindez csak színes, álombaillő mese lehet. Engem persze itt már semmi sem érdekel jobban, mint az, hogy mi lehet mindebben hazudás, mi lehet hazug, valótlan, tehát elsődleges. Hagyd már azt a dobozt a csodába! Az ördögbe is, semmi másra nem gondolhatsz, ha a szobában vagy, mint azokra az undok japán figurákra azon a dobozon? Semmi másra nem gondolhatsz? Nézd, ma ismét virágot hoztam a faluból. Az öreg, tudod, az a fehérhajú, fiatalos, vén harcos, azt mondta, hogy talán még egyszer adhat ezekből a virágokból, de azután —, mert a szeles időt várják már, — nem nyílik több bimbó. Figyeld, a tó fölött már felhők alakulnak: hamarosan el kell utaznunk.

Ernő: Nem érdekel.

Ákos: Ha megjön a fekete autó, akkor nem maradhatunk tovább. Figyelnünk kell az utat, itt, a ház fölött; ha megjön az autó, akkor indulnunk kell.

Ernő: (nevetve): Nem gondolod, hogy akkor már nagyon késő lesz elindulni innen?

Ákos: Nem.

Ernő: Ha megjön a szeles idő, akkor itt lesz még a nap. Ha nem is érezzük majd hőségét, tudni fogjuk, hogy fölöttünk van. A kő és a tó vize sokáig megőrzi majd a nap illatát.

Ákos: Mégis, figyelniük kell az autót.

Ernő: Főlősleges, már nincs értelme figyelni az utat. Délelőtt, amikor a tó felől jöttem, ha nem tévedek, olyan fekete tákolmányt láttam, amilyenről te beszélsz.

Ákos: Nem hiszem...

Ernő: Nem is hiheted el, hiszen engem egy csöppet sem érdekel az a fekete autó.

Ákos: Jó, de hagyd már azt a dobozt a csodába.

Ernő: Miért nem csukod be az ablakot?

Ákos: Még meleg van.

Ernő: Akkor ne félj a szélről. Mért vagy oly gyáva? Ma reggel még semmi sem bántott. Amióta a kastély kertjében voltunk, másra sem gondolsz, mint arra, hogy mikor szökünk meg. Hogy mikor megyünk el. Ma még levelet írtál, talán még be sem fejezted egészen, s máris arra gondolsz, hogy mikor megyünk el. Nem tudlak megérteni. Miről gondolod egyáltalán, hogy már eljött a szelek ideje? A tó fölött még egyáltalán nincs felhő. Minden végtelenül tiszta, porcelánfehér, mint Melita arca. Miért nem gondolsz másra? Miért nem akarsz végre egyszer elolvasni azt a levelet? Talán félsz, hogy elárulod magad? Tudom, hogy valakit titokban mindig értesítettél arról, hogy mi történik itt. Csak azért jársz naponta a faluba virágért, hogy a postána mehess. Nincs értelme titkolni valamit. A homok mindent elárul. Mindent. El sem hiszed, mekkora hatalma van a homoknak. S hogy tud hazudni. Ezt még nem jegyezted fel a hazugság-kollekciódba? Ez lehetne a legszebb példányod. Ettől szebb vadat még senki sem ejtett. Remélem, megérted már, hogy miért oly fölösleges elmenni.

Ákos: Igen, most benned tudatosodott...

Ernő (nevetve félbeszakítja): ... a halál. A halál. Ezt akartad mondani? S most már mindegy, hogy mi következik, öngyilkosság, vagy... Amikor először beszéltem veled, nem tudom, hogy komolyan mondtam-e ezt akkor. Nem bizonyos.

Ákos: Elmégy?

Ernő: Igen.

Ákos: Szeles este lesz. Melita nem megy le a tóra, bizonyosan nem. Mért még akkor te?

Szünet, zene.

Női hang: Reszketsz, Melita. A bort sem ittad meg. Nagy pohárban küldte neked a bort, megihatnád.

Melita: Mit mondott, szomjas?

Női hang: Igen, azt mondta, szomjas, de azután mindjárt elment.

Melita: S mit mondott még?

Női hang: Csak annyit, semmi.

Melita: Semmi?

Női hang: Igen, s akkor elment. De mért reszketsz, Melita? Nem fázhatsz, hiszen olyan meleg van. Ilyen meleg már rég volt. Vihar készül talán.

Melita: Mondd, mielőtt ide jöttünk, gondoltál te arra, hogy vihar is lehet?

Női hang: Nem, mindig azt mondták, itt csak szép idő lehet. A szeles idő már nem érhet itt bennünket.

Melita: Semmi mást nem mondott?

Női hang: Nem, elment.

Melita: Ma reggel is láttam.

Női hang: Meglehet, észrevették. Azt hihetik róla, hogy rablóként jött a kertbe. Valami célja bizonyosan volt, Melita. Idd meg a bort, jobb kedved lesz talán. Nagyon jóízű bor. A legfinomabb, s bent bizonyára várják válaszat.

Melita: Miről álmodtál legtöbbit, amióta itt vagyunk?

Női hang: Semmit sem álmodtam, olyan fárasztó itt a nap, hogy álmodni is lehetetlen.

Melita: Gondolod, messziről is látszik rajtam?

Női hang: Mi?

Melita: Hogy reszketek?
Női hang: Nem.
Melita: Félek meginni a bort.
Női hang: Mindig másra gondolsz.
Melita: Félek.
Női hang: Nem bántott.
Melita: Szeretném megcsókolni.
Női hang: Nem tudom, hol találhatsz rá.
Melita: Minden alkonyatkor a homokparton sétál, vagy a lépcsőknél ül. Ma is a lépcsőknél láttam. A virág-háromszöget nézte.
Női hang: Szemedbe nézett?
Melita: Nem, de azt hiszem, szívesen megszorította volna a kezem.
Női hang: Megrémültél volna.
Melita: Megigyam a bort?
Női hang: Idd meg, könnyebb lesz.
Melita: Nem lehet könnyebb.
Női hang: Miért nem szóltál hozzá?
Melita: Azt hiszem, ő hallotta.
Női hang: Egy szót sem szóltál.
Melita: Nem.
Női hang: Idd meg a bort.
Melita: Valóban jó íze van.
Női hang: Beviszem a poharat. Várjál rám.
Melita: Semmit se szólj. Jobb, ha semmiről sem tudnak. Talán megijednének. Aztán ismét gyere ki. Majd megmondod, hogy sokáig kell-e még várni, vagy sem.
Női hang: Nem tudhatom.
Melita: Menj, vidd be a poharat. S mondd azt, hogy ma nem lehetek a szobámban. Sétálni akarok. Semmi másról ne szólj. Nagyon fontos, hogy hallgass.
Női hang: Igen, megyek.
Melita: Siess vissza. Beszélni akarok veled.

Rövid szünet, zene nélkül.

Melita: Hamar visszatértél.
Női hang: Senki sincs már a szobában.
Melita: Megtalálnád valahol?
Női hang: Azt hiszem, tudom, merre ment.
Melita: Gyorsan visszaérnél?
Női hang: Csak azt tudom, merre ment. Olyan száraz a homok, hogy nem látszik a nyoma.
Melita: Siess, keresd meg, s hívd ide.
Női hang: Igen.
Melita: Hívd ide, mondd neki, beszélni akarok vele. Fontos. Itt várlak. Ha nem akar jönni, csalogasd. Mindent megígérhetsz neki, mindent, amit kíván.
Női hang: Szeretted?
Melita: Meg akarom csókolni: a szája vérbimbó. Csak egyszer akarom megcsókolni. A szája, mint a felkelő nap. Csak annyit: megcsókolni. Siess már!

Hosszabb szünet, zene.

Ernő: Ó, Salome! Bűnöd csodás tisztaságú gyöngyét érzem a mellemen. Salome, minden kék éjszakádat ismerem már — megittad a bort, hogy átkos ölelésed hazug lehessen. Itt, a lépcsőfok fölött, ebben a hanyatló, tiszta napfényben, úgy érzem minden leheletcsókot, mint valami tudatos képlet egyszerű hibátlanságát: már nem gondolhatok másra, fejembe ütött Sodoma bűvös nyara, már csak rád gondolhatok. Tudom, jól tudom, nem győzhetsz, nem lehetek rabod, szolgád. A nyár végtelen.

Hosszabb szünet, zene.

Melita: Nem várhatok tovább. Nem vagyok biztos abban, hogy megtalálja. Bár jóakarátú. Nem várhatok tovább. A nyár végtelen — minden nap végtelen. Induljak el? Nem tehetem. Azt akarom, hogy őt hozzák ide. Hogy ő jöjjön ide mellém. Akkor könnyebb lesz szemébe mondani.

Szünet, zene nélkül.

Női hang: Nem találtam.

Melita: Seholy?

Női hang: Elment. Nincs a házban. Csak japán dobozát vitte magával. De kulcsát is a házban hagyta. Tehát bizonyára visszatér.

Melita: Beszéltél valakivel?

Női hang: Igen, azzal, aki vele volt itt, a kertben. Ő mondta el mindezt.

Melita: Mászt nem mondott?

Női hang: Nem, azt mondta még, hogy minden délután fürdik, s azután olvas, de szavát aligha lehet megérteni.

Melita: Mit olvas?

Női hang: Nem tudom.

Melita: Hol szokott fürödni?

Női hang: Mindig máshol. Nem szeret egy helyben maradni. Minden nap másfelé jár.

Melita: Mit gondolsz, eljön még ma erre?

Női hang: Nem hiszem.

Melita: Gondolod, fél?

Női hang: Nem, nem fél, de nagyon világos volt előtte, hogy hívtad. Nem akar jönni. Bizonyára látni akar, de mégsem jön el.

Melita: Itt akarok vele találkozni.

Női hang: Nem lehet.

Melita: Akkor induljak el?

Női hang: Merre?

Melita: Talán megtalálom.

Férfi hang: Melita, fürödni megyünk.

Melita: Nem, nem mehetek, fázom.

Férfi hang: Fázol? Nyár közepén? Csodás szellemed van. Nem hittem volna, hogy ennyire kedves tudsz lenni.

Melita: Nem fürödhetek.

Férfi hang: Akkor elkísérsz bár a tóig?

Melita: Egyedül megyek.

Férfi hang: Egyedül? Soha még egyedül nem maradtál. Még álmodban is mindig őrzött valaki.

Melita: Most egyedül akarok sétálni.

Férfi hang: Keresel valamit?

Melita: Elvesztettem a hajtűmet. Azt akarom megtalálni.

Férfi hang: Segítek megkeresni.

Férfi hang: Segítek megkeresni.

Melita: Egyedül akarom megtalálni. Csak én tudom, merre jártam, és hol veszihettem el.

Férfi hang: Messziről sem kísérhetlek?

Melita: Nem, félelmetes keresés lesz. Félelmetes... Már megyek is.

Hosszabb szünet, zene.

Ernő: Nem változhat meg bennem ez a ritmus, ez a lopott, tiltott nyári gyümölcs. Nem gondolom, hogy egyszer is megközelíthetem majd azt a távoli, köves, szirtes partot. Nyugodtnak kell lenni, meg kell fékezni minden indulatot, minden félelmet és gyászt. Nyugodtnak és ridegnek kell lenni: mozdulatlanoknak, mint ez a félóra itt a part legegyszerűbb részén. A csillagok kísértének már, de még csontomban érzem a hőség tisztaságát: még nem mehetek a vízbe, nem is jutnék messzire; ez a félóra, ez a tökéletes csönd, a végtelen egyensúly, a mozdulatlanság látszólagos valósága, ez a félóra kísért, benne kell megtalálnom minden további partot, minden elkövetkező időt. Egyetlen mozdulat választ el csupán a végzetes félreértéstől: a kötél-táncos egyedülálló gyönyöre ez a pillanat, ez a lélegzetfójtó, hamisítatlan csönd, ez a végtelen szélcsend. A levegő is mozdulatlan, a nyár is következetes: a csönd hatalmas. Milyen messze lehet még az öngyilkosság órája! Választani kell talán? Aligha lehet. Feltornyoztam magamban, magasra emeltem ennek az ádáz órának minden csillámát, már csak egyetlen mozdulat, egyetlen pantomím-játékos, cikornyás mozdulat, s eleget tehetek az utolsó követelménynek: már nem szállhatok szembe önmagammal, már nem kereshetem gondolatomban a kiutat, már nem kezdhetek új fejezetet. A doboz kulcsát sem hoztam magammal: nem vehettem elő fekete bőrkötésű könyvecskémet, már nem fordulhatok a szavakhoz, hogy újra megkezdjék azt a bolyongó játékot gondolataimmal, ami mindig megszabadított még, mindig megmentett még önmagamnak. Hányszor kell önmagamhoz fordulnom, hogy felismerhessem a halált, hányszor kell önmagammat mérlegre tenni, hogy megérthessem az utolsó, a szembeszállás nélküli, rideg, nyugodt, kiegyensúlyozott, talán öröktől fogva várt, öröktől fogva félt halál-órát?

Szünet, kavicsot dobál a vízbe: egészen közletről hallatszik a víz csobbanása, közben zene; míg a következő két mondatot mondja, a zene erősödik, végül fortissimóba csap át, utána hirtelen elhal, és végtelen csend.

Ernő: Bennem ez a ritmus már megteremtette a végzet változatlan létszátát: ma már önmagamhoz sem fordulhatok, a már végtelen csend honol bennem. Ha megismerhetnék valamit, ha megérinhetne valaki, kavics lennék és lassan, erőteljesen, mint egyetlen lehetőség, egyetlen való álláspont, süllyednék a vízbe, menekülnék, még mielőtt a nap, ez a végzetes gyönyör, Sodoma lánya, utolsó szent csillámát vetné felettem a hullámokra.

A zene elhal, néhány pillanatig végtelen csend, utána Melita hangja ércesen, a feszültségnek misztikus hátteret biztosítva:

Melita: Jól mondták, vihar készül. Itt benn fojtó hőség van. Kimegyek, talán a fenyők alatt könnyebb a levegő.

Ismét zene, majd Melita hangja, egészen közlről, természetesen, nem ércesen.

Melita: Kerestelek.

Ernő: Megtaláltál, s gondolod, így most könnyebb?

Melita: Ma reggel a virág-háromszög fölött minden megmozdult bennem. A szemembe se néztél.

Ernő: Talán nem szeretem a szemed?

Melita: Utánam se néztél. Meg sem mozdultál. Olyan voltál mintha a naphoz imádkoznál. Azt hittem, ha magam szólok, megzavarlak reggeli szertartásodban.

Ernő: Az a perc keserű volt, nekem is, neked is. Bűnre csábított.

Melita: Nem menekülhetünk tőle.

Ernő: Nem, meg kellett várni, hogy beteljesedjen. Most már minden elkészült, mindent előkészítettünk a bűnre.

Melita: S mit kell most tenni?

Ernő: Benned van, ó, Sodoma lánya. Benned van, hogy mit kell most tenni.

Melita: Testem bűnbe bocsáthatom...

Ernő: Testeden minden virágzirom vérben ázott, tested már maga a bűn. Ha áldozni akarsz csak mást áldozhatsz fel. A bűn sokkal több tested véres virágzírmainál. Ne, ne mozdulj most. Semmit sem ajánlhatsz fel.

Melita: Bennem van a bűn, te tiszta vagy, nem fertőzhetlek meg, ha áldozni akarok.

Ernő: Áldozni a bűnért? A legszebb csillám ez. Nézd, már alig van időnk csodálni a napot: mögötte felhők emelkednek, ott a hegyen túl már ködös a levegő.

Melita: Még mielőtt ideérne a felhő, még mielőtt a köd fölénybe kerülne, el kell érünk a bűnig, ó, te vad vándor. Közeledj, könnyebb lesz azután meggyőződnöd magad arról, hogy semmi sem szebb a bűntől.

Ernő: A bűn érted van, Melita.

Melita: Áldozni is kész vagyok érte. Szeretem a bűnt, s azt hiszem, csak így tudok megszabadulni tőle.

Ernő: Testeden az utolsó napsugár már begyógyította a sebeket: alig; látszol, lassan eltűnsz szemem elől, lassan, valóban, tudom már, más választás nincs, áldozatod leszek.

Melita: Gyere, közeledj hozzám. Senki sem láthat meg bennünket. Senki sincs a közelben.

Ernő: Alig van időnk, minél távolabb vagyok tőled, annál inkább áldozatod lehetek. Látod, már nem is gondolsz arra, hogy tested a bűn: az bűnöd legcsekélyesebb része. A bűn én vagyok, Melita, bűnöd valóban semmi más nem lehet, mint én, mint ez a víz, mint ez a tisztítóvíz e tő legszebb örvényében.

Melita: Elhozod annak az örvénynek a gyöngyét?

Ernő: Elhozom, bár nem tudom, hogy mikor érek vissza vele. Nem tudom, meddig kell majd várakoznod rám. Talán mindaddig, míg a nap új sebeket nem fakaszt rajtad. Azzal a gyönggyel, azzal a halállal minden sebet begyógyíthatsz magadon, bár nem tudom még, hogy könnyebb lesz-e neked így áldozni, várakozva, és önmagaddal, önmagad bűnével küzdve.

Melita: Nem szólsz többet a naphoz? Már alig látszik.

Ernő: Ki kellene használnom még az utolsó lehetőséget, de alig van már időm, hogy elmondjam... A szavak fékeztek meg mindig min-

dent bennem. Most már nincs olyan nagy hatalmuk fölöttem. Ezért nem mondhatom el.

Melita: Feláldozalak magam bűnéért? Vagy már késő választani? Szólj, ha egyáltalán beszélni tudsz még. Nem tudom, hogy szabadulhatok majd meg tőled, nem tudom, hogyan sikerül majd leküzdeni magamban az utolsó áldozat kísértését. Talán ezen a helyen várlak majd, talán ezen a helyen várom meg, hogy megtaláld, amott a szörnyű szigeten azt a kóst, melynek vére szomjaztam. Keserű annak a kosznak a vére: bundája minden imádat feljegyezte, ezért vált állandóvá, ezért vált legendává. Mégis jobb talán, ha felém indulsz: forró vagyok, s ismét csak annyit mondhatok, hogy testemet bocsátom bűnbe. Fordulj felém, ó szörnyű tudós.

Ernö: Nem várhatsz meg: látod, már lement a nap is, csak emléke marad meg, ez a szörnyű várakozás. Nézd azt a vad húsdarabot ott a távoli hegy ormán.

A víz loccsan: lassan lépd el a vízben, minden loccsanás egy lépés, távolodik.

Melita: Csak annyit mondj még, hideg a víz?

Hosszú szünet.

Női hang: Melita, kereslek.

Melita: Már nem térhet vissza.

Női hang: Melita induljunk, vacsorára várnak. A legjobb borokat hűtötték be számodra. Induljunk, Melita.

Melita: Nem, itt várom meg a vihart.

Női hang: Nagyok lesznek a hullámok, Melita, induljunk.

Melita: Megvárom még a vihart.

Női hang: Ne várj semmire. Már nem térhet vissza. Jóideje elmerült.

Azt sem tudjuk, hol.

Melita: Nem is láthattam.

Ákos: Messzire úszott?

Melita: Talán már a közelben lemerült. Azt mondta, hogy az örvényt keresi.

Női hang: Induljunk, Melita. Érte ment.

Melita: Nem, megvárom, míg kihozza. Mindenesetre meg kell érintenem a testét.

Női hang: Hideg és borzalmas lesz.

Melita: Ne maradj velem, mondd meg a kastélyban, hogy fáj a fejem, ne várjanak vacsorára. Menj.

Női hang: Már jön kifelé, hozza, menjünk, Melita, ó, ne... ne nézz oda.

Melita: Hagyj most magamra. Nem, nem beszélhetek veled, és fölösleges, hogy várakozz rám.

Ákos: Könnyű volt feláldozni.

Melita: Hagyd, hogy megérintsem a testét. Nem kívánok mást tőled, csak hogy megérintsem a testét.

Ákos: Add ide a japán dobozt, a mellére kell tenni.

Melita: Tessék, de hagyd a testét nekem.

Ákos: Bűnöd utolsó állomása ez. Most már meg sem ölhetlek. Most már nem marad más hátra, mint hogy élj, mint hogy életed örvénye és csilláma, éjszakája és napja legyen ez a test, áldozatod és álmod.

Melita: Megszerettem a testét, add nekem. Még a halált is szeretem rajta. Talán azt legjobban. Ezért, parancsolom most már, add nekem a testét.

Ákos: Ha megölhetnélek, neked adnám. De bűnöd megakadályoz abban, hogy megöljelek.

Melita: Így büntetsz talán?

Ákos: A büntetés könnyeb a bűnnél is. Most már más igazán nem marad hátra, mint hogy élj, teste nélkül.

Melita: Maradjak vagy menjek?

Ákos: Itt a vihar előszele, még elmehetsz.

Melita: Induljunk, utánad megyek, hogy könyöröghessek a testéért.

Szél fúj, egyre erősebben, közben a szél mögött, a zene egyre távolodik, csak az éles szél marad meg, a csönd.

Függelék

Ezek a naplószerű feljegyzések részben a játék írása közben, részben az írás után, mintegy ellenőrző, kétely legyőző pillanatban születtek, egymástól egészen függetlenül; összetartozásukat csak a játék elsődlegesen mint lehetőség, másodlagosan pedig mint eredmény jelenléte adja meg, biztosítja.

Az eszmeiség bizonyosan a mű irányzatosságában nyilvánul meg, azonban sem az irányzatosság, sem az eszmeiség nem válhat a mű értékeinek, minőségének egyetlen, korlátlan meghatározójává. Ha Spinoza etikájának alapvető téziseivel nem értek egyet, az még nem jelenti azt, hogy részleteiben, mondatról mondatra megvetem: a megismerés, a tudatos feltárás, a gondolat mély tisztelete menthet meg az apriori megvetéstől. A világ objektívációja olyan széles körű és olyan fergetegesen összetett, hogy egyetlen irányzatosság sem tehet mindent egyetlen, a piramis csúcsán fészkelő tézis szárnyai alá. Spinozát tehát elismerem, mint gondolkodót, mint alkotót, tehát művét mint művészi minőséget, még akkor is, ha eszmeiségét nem tartom helyesnek. A művészetek ilyen dualista szintézise természetesen nem vezethet következetesen esztétikai megoldás felé, azonban kétségtelenül biztosíthat egy mélyebb, szélesebb, összetettebb, teljesebb művészetfelfogást. (Gondoljunk Lefebvre Pascal-tanulmányára).

A nap két egymástól teljesen ellentétes szempontból jelent egyaránt csodás tüneményt: egy egészen konkrét, minden szigorú valóságglátás központi jellemzője, s egy színpadias, üres pátosz tartalma. Ez a szembeállítás azonban, mert mindkét ellentétes szempont alapján egyaránt téves, hamis, az adott környezetben, az adott helyzetben mégis önmagától érthető, sőt szükséges. A nap központi problémává válik ezzel: negatív problémává. A két szempont itt érintkezik: egyik sem teljes a másik nélkül. Nincs olyan valóságban egyaránt gyökerező két ellentétes kép, mely nem találna valamilyen magyarázatra a vele szemben állóban.

Ez a probléma azonban nem válhat a konstrukció kérdésévé: a felépítés, mert nehézkes, sőt sok helyen hibásnak található, önmagában utal valami régies hangulatra, valami elmúlt, ezoterikus rezdülésre. Ha ezt fejezi ki, akkor a konstrukció alapján véve szerves egésze a tartalomnak.

Már napok óta Bergmann Nyár Monikával című filmjének egyik véletlenül megőrzött fényképét tanulmányozom. Az imént e kép mellé tettem a Múlt évben Marienbadenben című film egyik felvételét. A kép összefüggése, a két szerelem ellentétének tükrözése olyan probléma lehet, melyet valószínűleg csak celluloid szalagon lehet megoldani. A két kép hangulata napokig kísért, nem tudok szabadulni rideg szorításuktól.

Salome: Szerelmes vagyok a testedbe, Jochánán. A tested fehér, mint a lilium, amit sarló még nem ért. Fehér a tested, mint a hó, amely Judea hegyeit borítja és alászáll a völgyekbe.

A tested borzalommal van tele. Olyan, mint a nyirkos fal, amelyen kígyók siklanak végig, mint a nyirkos fal, amelybe skorpiók vertek fészket.

Herodes: Azt hittem, hogy csak a római filozófusok válnak öngyilkossokká.

Jobb volna, ha azt mondanák, hogy a vérfoltok olyan kedvesek, mint a rózsaszirmok.

Meg kell ölni ezt a nőt.

Jochánán: Sodoma lánya ne jöjj felém. Takard el az arcod fátyollal, hints hamut a fejedre. Eredj a pusztába és keresd az Ember Fiát.

Oscar Wilde: Salome, Színi Gyula fordítása, é. n.

Thaumaturgia gör. csodatevés, csodatétel (Idegen szavak kéziszótára, 712. old.); Oscar Wilde szóhasználatában: álomlátás.

Ákos a kórus szerepét is játszhatja: közvetlen köze van a játékhoz, egészen nagy és komoly szerepe van benne, azonban pillanatonként, hossz- és fájdalmasan unott monológjaival tulajdonképpen csak közvetít: a játék és a megértés összefüggését fejezi ki.

A forma a nyugalom és a pihenés eredménye: tehát a kész mű. A kész mű már forma: ha egy szerves része hiányzik, akkor csak látszólagos forma. Egyetlen mondat, s felborul minden, ami a formát jellemzi. A pihenés csak a forma megszilárdítása: a pihenés az alkotás minden fázisának legbiztosabb pontja. A pihenés nem az új energia gyűjtése, hanem a fennmaradt erő formába való gyűjtése. A pihenés tehát nem nyugalmi állapot.

Valóban, mi az új forma?

Bizonyosan nem tökéletesség, mert ha az volna, akkor nem lehetne új. Talán örökös kísérletezés?

Ha sikerül a Salome-mitosznak olyan teret biztosítani, mely már önmagában is utalás lesz, akkor elértem célomat. A munka hasznossága, igaz, mindenben ellenkezik gondolatom rendjével. Mégis, kezdjük így. Ha Salome valamiben is fel tudja kelteni azt a lelkesedést, melyet a ma illatának csak rejtélyes, zárt, tehát emelkedett és patétikus megérzése jelent, akkor ismét célhoz értem. Salome lényé azonban egészen más. Salome nem lehet utalás, mert egocentrikus pályáján csak költészet. Tehát szemalomalharcot vívok. Azonban nézzük más oldalról. Salome, mert költészet — állandó, nem halandó. Könnyen megközelítettük így Salome gondolati integritását, azt a szerepkört, melyben intellektuális árnyalatokat fejt ki. Salome lényének ilyen dualizmusa csak segítségemre lehet, amikor nem a mítoszi, kötelező hálált választottam, hanem az öngyilkosságot. Az öngyilkosság mindig kisebb jelentőségű, azonban kísérői is vannak. Ők rendezik a tragédiát. Nem mindig ördögök, de a démon mindig ott fészkel lelkükben. Tehát, Salome, mert költészet és állandó, nem lehet rossz, nem lehet ebben a

pillanatban közvetlenül bűnös: bűne csak ott kezdődik, ahol megőrzi a halál keretét. tehát részt vállal az öngyilkosságban. Salome küldi (szavakkal) társát az öngyilkosságba, a felszabadulásba, tehát igazat ad a mítosznak, azonban Salome látszólag nem gyilkolt, mert szerelme nem igazán őszinte, mert szerelme nem mítikus, mert szerelme nem költészet; ő maga az. Ezért jelent, vagy jelenthet Salome ma is igazán szépet. Salome szerelemalkotó, mert új területeket fedezett fel, ugyanakkor azonban szerelemromboló is, mert olyan területet fedezett fel. Tűz és hamu. A mítikus szintézis legalapvetőbb összetevője.

NEM JÁTSZOK SENKIVEL S SEMMIVEL, AMIKOR A HALÁLROL BESZÉLEK: A HALÁLROL ÉS KÖNYVEKRŐL (MÍTOSZRÓL) SZÓLNI CSAKIS BECSÜLETESEN, OKOSAN, NAGYON ÉRTELMESEN ÉRDEMES.

Egy régi papírlap. A zárójelben lévő szó újabb bejegyzés.

Azokban a pillanatokban, amikor a Salome-játék egy-egy gondolatát rögzíteni igyekszem, mindig megrettenek. A mítosz mint a kollektív termés eredménye, mint tárgyi fenomén, önmagában már bizonyos értékei bír. Ez az elsődleges érték azonban még nem biztosítja a játék mai, konkrét, bár viszonylagos értékét. Talán el kellene tüntetni a mítosz minden nyomát? Ez azonban virágtépésre emlékeztetne. Minden tartalom, minden emberi tartalom beteljesülése pillanatában mítosszá válik, vagy valamilyen elsődleges mítosz-formát közelít meg. Tehát, ha megszabadítom a játékot a mítosz látszatától, akkor csupán félelmemet és bizonytalanságomat bújtatom a sorok közé.

A mítosz emberi tartalom, bár sokszor embertelen, megfélemlítő (talán legtisztább embersége éppen ebben rejlik!). Megtépázni belső rendszerét, embersége ellen való véték. Bűn.

Az ember, éppen mert értelme teremti meg az egységes élet-mítosztól való szabadulási lehetőséget, sőt e szabadulás módozatát, irányát is. Újra, mert sohasem szabadulhat örökérvényűen a mítosz lényétől — egybeforr vele, bizonyos pillanatokban szabadsága árán is aláveti magát hatalmának: — visszatér tehát a mítoszhoz, és ezt a visszatérést mindig értelme, gondolata (a szabadulás lehetőségének megteremtője) irányítja, (ha ezt egyáltalán irányítani lehet). A mítosz tehát minden individuum legmélyebb sajátja, az vezérli álmát, születését, halálát. Ezt nem lehet azonban mint erkölcsi alaptételt központi jellemzőjeként felfogni. Az erkölcsi szabadság távol áll a mítosz-fogságtól. A mítosz megteremti a szabadság feltételét, tehát helyet ad az erkölcsi doktrinának egyik legszentebb zászlójának, azonban ugyanabban a pillanatban megköveteli — mint minden mítoszi fabula — az áldozatot. Az áldozat pedig kétségtelenül maga a szabadság már említett feltétele. Az ego kibontakozásának feltűnően értelmes tisztasága.

A halál tehát már egészen nyilvánvalóan következik ebből az áldozatból, s ezért magyarázott a mítoszban mindig mint értelmi fenomén. (Lásd: Babits Mihály: Hegeso sírja).

A halál az egyetlen mítoszi rend: az élet, a születés, az álmom egyaránt szabadság, tehát a mítosz legszentebb ellentéte. A halál azonban, mert szintén megteremtheti a szabadság látszatát (öngyilkosság!) sokszor megszabadul a mítosz szörnyű hatalmától. Mi marad akkor a mítosznak? Csak a fabula? Bizonyosan nem!

A mítosz nem más, mint a kollektív tudattalan kisugárzása, magyarázza Miloš N. Djurić. Ez kétségtelen: a mítosz azonban egyáltalán nem mindenre egyformán törvényes jelentésű, csupán általános érvényű. Ez a különbségtétel már közvetlenül magyarázza, értelmezi az ember, azaz a megszabadult ember mítosz-fogságát. A mítosz keletkezése tehát elválaszt-

hatatlan további életétől, mozgásától. A mítosz tehát dolog, tárgy. Az ember tette azzá. Az ember mégis a mítoszt mint belső, tehát tárgyatlan tartalmat tiszteli és ismeri: lénye tehát egyesül vele. Ez az egyesülés hatalmas energiájú, pattanásig feszült értelem-munka: a mítosz tárgyszerű kialakulása lehet a „kollektív tudattalan kisugárzása”.

Salome, mert költészete minden pillanatban, élete minden mozdulatában, minden szabadságában egy kötött, történetileg és gondolatilag kötött szenzibilitás, a szavak hatalmával teremti meg a hallgatás, a csönd örökös mítosz-birodalmát: a teljes mítosz-birodalom „társadalmi” felépítése a tárgyak, a mítosz tárgyainak legmélyebb összefüggése. Salome, már nevével, már egyetlen gondolatával a hallgatás mélységeinek, a csönd örvényének tárgyi bizonyítékát adja. Dolgokat teremt. Ez azonban egyetlen pillanatra sem lehet a tárgy misztifikációja.

A prédikátornak, a mítosz metafizikájának, irracionális musának és egyáltalán minden misztifikációnak el kell buknia a dolgok, a tárgyak: religiózus, sokszor megvetendő, a mára egyáltalán nem jellemző, de minden korban költészetet plántáló salomei birodalmában.

Ez a betekintés a mítosz ellentmondásába, tarthatatlanságába, mégis már közvetlenül magyarázza a mítosz gondolatát, a vér és a hús elválaszthatatlanságának beteljesülését.